

Η ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion)

Αριστείδης Χαρούπιας PhD

<http://www.epeaek.ncsr.gr>

Οι παραπομπές στην εργασία αυτή πρέπει να συμπεριλαμβάνουν τις παραπάνω πληροφορίες.

Σκοπός

Στην εργασία μας αυτή θα ασχοληθούμε με τις συνθήκες εκείνες που αποδίδουν κομβικούς τρόπους υποστήριξης των παιδιών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες στο συνηθισμένο σχολείο. Ο κύριος σκοπός αυτής της προσέγγισής μας είναι η περιγραφή των διαδοχικών αυτών καταστάσεων και των συνεπειών που θα μπορούσε να έχει η υιοθέτησή τους για την εκπαίδευση των προσώπων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση του κεφαλαίου αυτού κάθε ειδικευόμενος θα είναι σε θέση να:

- αναφέρει και να αναλύει τις διαφορετικές καταστάσεις ή στάδια που είναι δυνατό να ισχύουν στο ελληνικό, αλλά και σε κάθε εκπαιδευτικό σύστημα, σε σχέση με την αγωγή και εκπαίδευση των προσώπων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες
- παίρνει κριτική θέση απέναντι στην επικρατούσα στάση της Πολιτείας, αναφορικά με την ανάληψη των ευθυνών που εγγυώνται την παροχή ισότιμης συνεκπαίδευσης στα πρόσωπα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες
- προσδιορίζει τις ενέργειες εκείνες που θα βοηθούσαν σε μια αποτελεσματική (ποιοτική) ισότιμη συνεκπαίδευση του προσώπου με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο.

Έννοιες κλειδιά

- Ένταξη
- Συνεκπαίδευση
- Ενσωμάτωση
- Ισότιμη συνεκπαίδευση

Εισαγωγικά

Την οκταετία 1995-2003 έχουν συντελεστεί στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση της χώρας μας σημαντικές ανακατατάξεις. Μια πληθώρα ευρωπαϊκών προγραμμάτων έχουν κλείσει τον κύκλο τους και μένει να αξιολογηθεί η προσφορά τους από τη σχολική κοινότητα και την κοινωνία, ομάδες εκπαιδευτικών που εργάζονται στο χώρο ενεργοποιούνται, συζητούν, συγκροτούν ενώσεις (υπάρχουν από όσο γνωρίζουμε ήδη πέντε επιστημονικές ενώσεις!) και γενικότερα παρατηρείται έντονη ενεργητικότητα. Το ερώτημα, ωστόσο, που γεννάται σε όσους από εμάς τους παλαιότερους που, χρόνια τώρα, βλέπουν τις ελπίδες τους για μια δωρεάν, δημόσια, ποιοτική ειδική αγωγή και εκπαίδευση να ματαιώνονται ή να παραπέμπονται στις γνωστές ‘καλές δένδρες’, αν και κατά πόσο θα ήταν δυνατό κάτι να αλλάξει, παραμένει αναπάντητο! Θα μπορούσε άραγε με την υπάρχουσα κατάσταση να υπάρξει σχεδιασμός που να αναφέρεται σε ολόκληρη την επικράτεια, ώστε να υπάρχουν σε κάθε περιοχή διαθέσιμες σε πρώτη ζήτηση όλες οι απαραίτητες υπηρεσίες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης; Βρισκόμαστε στις αρχές της τρίτης χιλιετίας και η Ελληνική Πολιτεία δεν είναι σε θέση να απαντήσει με επάρκεια και αντικειμενικότητα στο επιστημονικό αυτό ζήτημα, αλλά και αίτημα ενός συνόλου πολιτών της χώρας μας, που η Έκθεση Warnock εκτιμά ότι ανέρχεται στο 20% του μαθητικού πληθυσμού (Department of Education and Science, 1978). Στην έκθεση Warnock, την αναφορά της επιτροπής στην οποία προήδρευε η διακεκριμένη ερευνήτρια Baroness Mary Warnock, μελετάται με προσοχή το ζήτημα των προσώπων με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες. Η έκθεση Warnock συνέβαλλε κατά τρόπο μοναδικό στην αλλαγή του τρόπου που προσεγγίζεται το άτομο με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες και επηρέασε τις εξελίξεις στη γνωστική αυτή περιοχή στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ευρώπη, αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Η Έκθεση Warnock σε συνδυασμό με τη Διακήρυξη της Σαλαμάνκα (UNESCO, 1994) θεωρούνται, μαζί με τις διακηρύξεις του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των παιδιών, από τα σημαντικότερα κείμενα για το παιδί και τον άνθρωπο που διατυπώθηκαν στον 20^ο αιώνα και έγιναν αποδεκτά και ενσωματώθηκαν στη νομοθεσία της πλειοψηφίας των πολιτισμένων κρατών της γης. Στις τρεις αυτές ιστορικές κινήσεις για την κοινωνική ένταξη και ειδικότερα για την εκπαίδευση των αναπήρων βασίζεται και η φιλοσοφία της έννοιας ‘inclusion’. Η ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion) των παιδιών και νέων με και χωρίς αναπηρία αποτελεί φιλοσοφική παραδοχή, η οποία στηρίζεται σε βασικές αρχές της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας, αλλά και αναφαίρετο δικαίωμα κάθε προσώπου που ζει σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία. Είναι δικαίωμα κάθε προσώπου να ζει και να αναπτύσσεται σε ένα κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον με τα κατά το δυνατό λιγότερα εμπόδια στην αυτοέκφραση, την αυτοπραγμάτωση και την κοινωνική συμμετοχή. Θεωρούμε ότι η πορεία προς την ισότιμη συνεκπαίδευση είναι μια πορεία απαιτητική και χρονοβόρα και απαιτεί, εκτός των

ιδιαιτέρων υλικών μέσων και του εξειδικευμένου εξοπλισμού, επιστημονική γνώση όλων των συνεργαζομένων προσώπων και πάνω απ' όλα **δέσμευση** στην επίτευξη των ιδανικών της. Η ισότιμη συνεκπαίδευση θεωρούμε ότι είναι στην ουσία η κατάληξη μιας χρονοβόρας και επίπονης διαδικασίας που ξεκινά από την τοποθέτηση του παιδιού στη σχολική κοινότητα και ολοκληρώνεται με την απόδοσή του στην κοινωνία ως ενεργού πολίτη, με όρους που να είναι συμβατοί με το σεβασμό στο δικαίωμα στη διαφορά.

Την έννοια της πορείας από τον ακραίο διαχωρισμό - που εκφράζεται με την παραμονή του προσώπου εκτός εκπαίδευσης ή σύμφωνα με τις σύγχρονες απόψεις με την απλή παρουσία του στο συνηθισμένο σχολείο χωρίς υποστήριξη- προς την ισότιμη συνεκπαίδευση, ίσως κατανοήσουμε περισσότερο, αν περιγράψουμε καταστάσεις που να εξεικονίζουν διαφορετικές προσεγγίσεις εκπαίδευσης προσώπων με ειδικές εκπαιδευτικές καταστάσεις διαχρονικά στην πορεία της ιστορίας της εκπαίδευσης ή εξελικτικά στην ιστορία των προσώπων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Στα πλαίσια του υπαρκτού σχολείου είναι δυνατό να ισχύσουν διαφορετικές προσεγγίσεις και μοντέλα αντιμετώπισης της εκπαίδευσης των παιδιών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες. Ανάλογα με την έκταση και την ποιότητα των παροχών που τα μοντέλα αυτά εξασφαλίζουν στον τελικό χρήστη, είναι δυνατό να τοποθετηθούν -θεωρητικά τουλάχιστον- σε μία ταξινομητική διάταξη, η οποία και να προσδιορίζει τη σχέση τους με έννοιες σημαντικές τόσο για το μαθητή όσο και για τους γονείς, το προσωπικό του σχολείου και την κοινωνία. Στην ταξινομητική αυτή διάταξη ανάμεσα στις ακραίες «τιμές» του ολοκληρωτικού διαχωρισμού, από την μία πλευρά, και της πλήρους και δεσμευτικής -ως προς την εξασφάλιση των απαιτούμενων ανθρωπίνων και υλικών πόρων- ενσωμάτωσης από την άλλη, συμπεριλαμβάνονται και μια σειρά από άλλες ενδιάμεσες καταστάσεις. Η χρήση των όρων για την ονομασία των καταστάσεων αυτών είναι *ενδεικτική* και θεωρούμε ότι θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο εκτενούς συζήτησης στην επιστημονική κοινότητα και την κοινωνία, με στόχο την υιοθεσία της πλέον αποδεκτής ορολογίας.

– Παραμονή εκτός σχολικού συστήματος **Ισότιμη συνεκπαίδευση +**

Σχήμα 1

Από το διαχωρισμό στην ισότιμη συνεκπαίδευση

Δραστηριότητα 1

‘Η Έκθεση Warnock σε συνδυασμό με τη Διακήρυξη της Σαλαμάνκα (UNESCO, 1994) θεωρούνται, μαζί με τις διακηρύξεις του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των παιδιών, από τα σημαντικότερα κείμενα για το παιδί και τον άνθρωπο που διατυπώθηκαν στον 20^ο αιώνα και έγιναν αποδεκτά και ενσωματώθηκαν στη νομοθεσία της πλειοψηφίας των πολιτισμένων κρατών της γης.’

Σχολιάστε την παράγραφο αυτή αφού μελετήσετε τα σχετικά ντοκουμέντα και παραθέσετε τις προσωπικές σας απόψεις για την πρόοδο των υποθέσεων της σύγχρονης ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Κατά την άποψή σας η ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα έχει ενσωματώσει στη νομοθεσία και τις πρακτικές της τις παρακαταθήκες των τριών αυτών σημαντικών κινήσεων; Αν όχι τι θα προτείνατε να γίνει;

Δικαιολογήστε με συντομία τις απόψεις σας (περιοριστείτε στις 300 λέξεις).

1. Ενδεικτικές διακριτές καταστάσεις αγωγής και εκπαίδευσης των προσώπων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σχολείο: Από το διαχωρισμό στην ισότιμη συνεκπαίδευση

Στα πλαίσια της εργασίας αυτής έχουμε επιλέξει την ονομασία των τεσσάρων διακριτών αυτών καταστάσεων με τους όρους: ένταξη, συνεκπαίδευση, ενσωμάτωση και ισότιμη συνεκπαίδευση, αντίστοιχα. Για μία ακόμη φορά επισημαίνουμε ότι δεν είναι η ορολογία που επηρεάζει την ποσότητα και την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, αλλά η υιοθετούμενη φιλοσοφία και οι πρακτικές που επιλέγονται και εκφράζονται στις επιμέρους καταστάσεις. Στη συνέχεια θα περιγράψουμε αδρομερώς τις διακριτές αυτές καταστάσεις.

1.1 Η ένταξη

Ως ένταξη, στα πλαίσια της εργασίας αυτής, θεωρείται η τοποθέτηση μαθητών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες σε γενικά πλαίσια σχολικής φοίτησης συνομηλίκων (στα συνηθισμένα ή γενικά σχολεία), με σκοπό την αποφυγή του διαχωριστικού τρόπου αντιμετώπισης της εκπαίδευσής τους, χωρίς, ωστόσο, να υπάρξει ανάλογη μέριμνα διαθεσιμότητας των απαραίτητων υποστηρικτικών υπηρεσιών, οι οποίες θα ήταν δυνατό να εγγυηθούν κάτι παρόμοιο. Η ένταξη διαφέρει από τη συνεκπαίδευση στο ότι η πρώτη υποδηλώνει μία φυσική παρουσία, μία εξασφάλιση συνύπαρξης στο συνηθισμένο σχολείο παιδιών με και χωρίς αναπηρίες, ενώ η συνεκπαίδευση δηλώνει την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών παροχής υπηρεσιών εκπαίδευσης, χωρίς διαφοροποιήσεις. Η ένταξη δεν οδηγεί αναγκαστικά στη συνεκπαίδευση, η οποία, ωστόσο, προϋποθέτει την ύπαρξη της ένταξης. Ενέργεια ένταξης μπορούμε να θεωρήσουμε ότι αποτελεί η αποδοχή της «τοποθέτησης» των παιδιών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες στην πλειοψηφία (ή και σε όλα) τα ελληνικά σχολεία της δημοσίας (και σε ορισμένες περιπτώσεις και της ιδιωτικής) εκπαίδευσης. Άλλωστε εκεί, στα δημόσια γενικά σχολεία βρίσκεται αναγκαστικά –για λόγους που δεν είναι της παρούσης εργασίας– και το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών αυτών, χωρίς ωστόσο να υπάρχει ουσιαστική και δεσμευτική μέριμνα για την υποστήριξη των αναγκών τους. Είναι εξάλλου διαπιστωμένο από την καθημερινή πρακτική, αλλά και ερευνητικά, ότι η τόσο επιθυμητή από τους γονείς και την Πολιτεία ένταξη, όταν δεν

ότι η τόσο επιθυμητή από τους γονείς και την Πολιτεία ένταξη, όταν δεν συνοδεύεται από προσχεδιασμένη και συστηματική υποστήριξη, συνήθως, οδηγεί ακόμα και σε ακραίο διαχωρισμό.

1.2 Η συνεκπαίδευση

Ο όρος συνεκπαίδευση αναφέρεται στην τοποθέτηση των μαθητών με μειονεξίες σε πλαίσια γενικής εκπαίδευσης, με σκοπό τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών και την εξασφάλιση του 'ελάχιστου περιοριστικού περιβάλλοντος'. Συχνά πρόκειται για επιλεκτική τοποθέτηση, όχι όμως σε όλες τις περιπτώσεις. Στις προδιαγραφές της συνεκπαίδευσης ανήκει η ελάχιστη, αν υπάρχει και αυτή, υποστήριξη του παιδιού με μειονεξίες. Εκφρασμένη αιτιολογία της υιοθέτησης της ίσης υποστήριξης θεωρείται η αποδοχή της έννοιας της ισότητας των ευκαιριών ως βασικής κατευθυντήριας αρχής. Σύμφωνα με τη φιλοσοφία της προσέγγισης αυτής, ακόμα και οι θετικές διακρίσεις (επιπλέον ή ποιοτικά καλύτερες υπηρεσίες) δημιουργούν διαχωρισμούς και πληγώνουν τα πρόσωπα προς τα οποία απευθύνονται.

Κριτική

Τα πρόσωπα, για να επωφεληθούν από το εθνικό αναλυτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης, θα πρέπει να έχουν το απαραίτητο γνωσιακό υπόβαθρο, αλλά και τις ικανότητες και δεξιότητες εκείνες που θα τους επιτρέψουν να ενταχθούν στο θεσμό της συνεκπαίδευσης και να 'χρησιμοποιήσουν' τις μικρές διαφοροποιήσεις που είναι δυνατό αυτή να προσφέρει (φροντιστηριακή εξατομικευμένη διδασκαλία, μικρής έκτασης διορθωτικές προσαρμογές του προγράμματος και των πόρων κ.τ.ό.), ώστε να γίνει πραγματικότητα η πρόοδός τους, ανάλογα με τις δυνατότητές τους.

Η συνεκπαίδευση χαρακτηρίζεται από καλές προθέσεις, οι οποίες, ωστόσο, δεν είναι δυνατό να ευοδωθούν με δεδομένες τις ουσιαστικές ατομικές διαφορές που η φύση μας έχει επιφυλάξει και το γενικότερο ανταγωνιστικό κλίμα που η Πολιτεία έχει επιλέξει και εφαρμόζει μετά την πρόσφατη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.

1.3 Η ενσωμάτωση

Ο όρος ενσωμάτωση αναφέρεται στη δέσμευση των παραγόντων της εκπαιδευτικής κοινότητας να φέρουν στην τάξη και να εκπαιδεύσουν παιδιά με μειονεξίες, ώστε να μη διαφέρουν από το γενικό μαθητικό πληθυσμό. Στην περίπτωση της ενσωμάτωσης το σύστημα παραμένει όπως είναι ενώ προβλέπεται η παροχή πρόσθετων υποστηρικτικών υπηρεσιών και τεχνικών διευθετήσεων στους μαθητές με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες που να τους επιτρέπουν τη φοίτηση στο γενικό σχολείο και παράλληλα να εξασφαλίζουν εγγυήσεις της ακώλυτης φοίτησης των άλλων μαθητών. Οι παροχές αυτές γίνονται μέσα σε ένα γενικότερο κλίμα συνεργασίας, το οποίο υποστηρίζεται από την έλλειψη ανταγωνισμού, την αναγνώριση της προσωπικής ιδιαιτερότητας, την επένδυση στις δυνατότητες των προσώπων και την ελάττωση ή

ρότητας, την επένδυση στις δυνατότητες των προσώπων και την ελάττωση ή εξουδετέρωση των αδυναμιών τους.

Κριτική

Η ενσωμάτωση συνιστά μια διαρκή σπειροειδή ανελκτική πορεία με επιτεύξεις και οπισθοδρομήσεις, μια επιλογή που δεν αρνείται τη διαφορά, αλλά την κεφαλαιοποιεί με έναν τρόπο δημιουργικό που επιτρέπει στις ιδιαίτερες ανάγκες να αναδεικνύονται, αλλά δεν αφήνει να γίνονται διαφοροποιήσεις εξαιτίας τους. Η ενσωμάτωση αναφέρεται σε μερική τοποθέτηση μαθητών με μειονεξίες σε τάξεις γενικής εκπαίδευσης. Στόχος της προσέγγισης είναι η προσαρμογή του σχολείου στις ανάγκες του παιδιού κατά τρόπο που να μη διαταράσσεται η λειτουργία της τάξης για τους άλλους μαθητές. Αντί να τροποποιούμε το πρόγραμμα της τάξης, σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών με μειονεξίες, επιλέγουμε τα μαθήματα, τις ενότητες ή ακόμα και τις επιμέρους διδακτικές ώρες στις οποίες ο μαθητής θα μπορούσε να ωφεληθεί, αν συμμετείχε με την απαραίτητη, πάντα, υποστήριξη.

Η ενσωμάτωση απαντά στη δύσκολη και πολλές φορές απογοητευτική για τα πρόσωπα με ιδιαίτερες ανάγκες πραγματικότητα. Είναι παραδεκτό ότι δεν αρκούν οι καλές προθέσεις για την υλοποίηση των φιλόδοξων προγραμματισμών της: τα προγράμματα ενσωμάτωσης δεν μπορούν να είναι διαθέσιμα σε κάθε σχολείο, ούτε και αν ακόμα υπάρχουν οι αναγκαίοι πόροι και το ανάλογο εξειδικευμένο προσωπικό. Στην προσπάθειά μας να προσφέρουμε το καλύτερο δυνατό θα πρέπει να είμαστε σε θέση να εξασφαλίσουμε τουλάχιστον ένα μέρος των υπηρεσιών που έχουν ανάγκη τα παιδιά μας. Η αποτελεσματικότητα της ενσωμάτωσης σχετίζεται περισσότερο με τη διαχείριση των διαδικασιών σχεδιασμού και υλοποίησης του απαραίτητου για κάθε περίπτωση διαδικασίας Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης (Α.Π.Ε.) και της διεπιστημονικής ομάδας που είναι υπεύθυνη για αυτό. Η ενσωμάτωση είναι μια επιλογή και η επιλογή αυτή δεν μπορεί να είναι πάντα διαθέσιμη, θα ήταν κατά συνέπεια τουλάχιστον άδικο για τα παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες να στερηθούν τη σχετική υποστήριξη επειδή δεν είμαστε σε θέση –ως σύστημα εκπαίδευσης– να τους προσφέρουμε την ‘απολύτως’ κατάλληλη λύση.

Παρά την εμφανή βελτίωση των υπηρεσιών που συνεπάγεται η υλοποίηση μιας πολιτικής ενσωμάτωσης προκρίνεται από τις αναπηρικές οργανώσεις ως όρος διαχωριστικός κυρίως, επειδή παραπέμπει σε σχέσεις υποταγής σε κάποια υπέρτερη ομάδα και σε επιλογές που δηλώνουν άρνηση της ιδιαιτερότητας. Ενσωματώνομαι σημαίνει χάνω την ιδιαιτερότητά μου, την πολιτισμική μου ή τη γλωσσική μου ταυτότητα και αποκτώ χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες της νέας κοινωνικής ομάδας, του... νέου ‘σώματος’! Για παράδειγμα, το πρόσωπο με ιδιαίτερες ανάγκες εξαιτίας ακουστικής μειονεξίας δεν μπορεί να έχει τη δική του γλώσσα, τη νοηματική,

θα πρέπει να αποκτήσει τη γλώσσα του γενικού πληθυσμού, του ‘σώματος’ της κοινωνίας και αυτή θεωρείται παραδοσιακά η ομιλούμενη γλώσσα.

1.4 Η ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion)

Από τη δεκαετία του '80 και μετά στις χώρες της δυτικής Ευρώπης και στις Η.Π.Α. η έννοια της ενσωμάτωσης αρχίζει να διαφοροποιείται και να αναπροσδιορίζεται. Παγκόσμιοι οργανισμοί όπως η UNESCO διαμορφώνουν οδηγίες και κατευθύνσεις, σύμφωνα με τις οποίες θα πρέπει τα κράτη να προχωρήσουν στην προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθεί ανάγκες των παιδιών (UNESCO, 1994). Η ουσιαστική και με προέχοντα χαρακτηριστικά ποιότητας συνεκπαίδευση, μια επιθυμητή αλλά και εφικτή εξέλιξη της φιλοσοφίας της παιδείας, θεωρούμε ότι είναι η *ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion)*. Επιλέξαμε την απόδοση στην ελληνική γλώσσα του όρου ‘inclusion’, όρου με διεθνή εμβέλεια και αποδοχή, επειδή η εκπαίδευση επιβάλλεται να είναι:

- ◆ *ισότιμη* δηλ. θα πρέπει σε κάθε πρόσωπο να δίνεται η ευκαιρία, ώστε να επωφελείται από υπηρεσίες που να αναπληρώνουν και να δρουν αντισταθμιστικά στις μειονεξίες και τις διαφορές του, να παίρνει δηλ. το κάθε πρόσωπο με ειδικές εκπαιδευτικές ή άλλες ανάγκες όσα έχει ανάγκη και να προσφέρει, ως αντίδωρο, αυτά που είναι σε θέση να δώσει·
- ◆ *συνεκπαίδευση*, επειδή ο διαχωρισμός δημιουργεί και συντηρεί, εμφανώς ή υπόγεια, πρακτικές ρατσισμού (φυλετικού, πολιτισμικού ή άλλου που είναι δυνατό να προκληθεί εξαιτίας της γνωσιακής ή άλλης ιδιαιτερότητας).

Η ισότιμη συνεκπαίδευση ακολουθεί το μοντέλο της ‘ελάχιστης απόρριψης’, σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές με μειονεξίες θα πρέπει να εκπαιδευτούν μαζί με τους μαθητές χωρίς μειονεξίες σε όσο το δυνατό μεγαλύτερη έκταση επιτρέπουν οι όροι καταλληλότητας του συστήματος εκπαίδευσης, οι ανθρώπινοι (ειδικό προσωπικό) και οι υλικοί πόροι (υλικοτεχνική υποδομή, γενικότερες συνθήκες που σχετίζονται με τη διαθεσιμότητα και την προσφορά των προσώπων στο σχολείο, στο σπίτι και την κοινωνία).

Για να έχουμε ισότιμη συνεκπαίδευση, οι μαθητές στους οποίους αναφερόμαστε θα πρέπει να δέχονται τις υπηρεσίες του εκπαιδευτικού συστήματος στο ίδιο πλαίσιο με τα άλλα παιδιά της γειτονιάς, στην τάξη με τα παιδιά της ίδιας χρονολογικής ηλικίας. Το σύστημα θα πρέπει να διαφοροποιείται, ώστε να μπορεί να υποδέχεται τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες χωρίς ωστόσο οι διαφοροποιήσεις αυτές να εισάγουν διαχωρισμούς με τους συμμαθητές τους.

Η ισότιμη συνεκπαίδευση των μαθητών στις τάξεις του γενικού σχολείου ακολουθεί τις αναλογίες που παρουσιάζουν οι στατιστικές για τη διασπορά των προσώπων με ειδικές ανάγκες

στο γενικό πληθυσμό. Με βάση την κατεύθυνση αυτή θα πρέπει, σε κάθε τάξη εικοσιπέντε μαθητών, οι μαθητές με ειδικές ανάγκες να μην υπερβαίνουν τους δύο.

Οι μαθητές με μειονεξίες, όταν δεν είναι δυνατό να παρακολουθήσουν με επάρκεια τις παραδόσεις της κοινής τάξης, εκπαιδεύονται παράλληλα με τη βοήθεια άλλου προσωπικού εκτός του δασκάλου της τάξης.

Ο δάσκαλος της τάξης και το άλλο επιστημονικό προσωπικό της γενικής εκπαίδευσης (ειδικός σωματικής αγωγής, μουσικός, εκπαιδευτικός καλλιτεχνικών μαθημάτων κ.τ.ό.) έχουν την κύρια ευθύνη για την εκπαίδευση των παιδιών με μειονεξίες, ενώ το προσωπικό ειδικής εκπαίδευσης και οι άλλοι ειδικοί (λογοθεραπευτές, εργοθεραπευτές, φυσικοθεραπευτές κ.λπ.) υποστηρίζουν -σε κάθε περίπτωση που διαπιστώνεται η ανάγκη- το προσωπικό του γενικού σχολείου και τον ίδιο το μαθητή.

Το αναλυτικό πρόγραμμα και το περιβάλλον μάθησης σχεδιάζεται με τρόπο που να αναπτύσσει τις σχέσεις όλων των παιδιών μεταξύ τους (με ιδιαίτερες και χωρίς ιδιαίτερες ανάγκες) και το κρυφό πρόγραμμα ή παραπρόγραμμα μπορεί να υποστηρίξει την κοινωνική αλληλεπίδραση, χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στη σωματική ικανότητα, τις δεξιότητες ή τη γνωσιακή λειτουργικότητα. Άλλωστε όλοι οι μαθητές επωφελούνται από τη συμμετοχή σε ένα ερεθιστικό περιβάλλον στο οποίο οι ατομικές διαφορές και ο ιδιαίτερος τρόπος μάθησης λαμβάνονται υπόψη και εξασφαλίζεται χρόνος για ερωτήσεις, πειραματισμό, συζήτηση και συνεργατική μάθηση (Armstrong, Belmont & Verillon, 2000).

Κριτική

Στην ουσία η ισότιμη συνεκπαίδευση είναι ένα όραμα, ένα ιδεώδες στη σύλληψη και ουσιαστικό στην υλοποίηση εγχείρημα. Είναι φανερό ότι η ισότιμη συνεκπαίδευση είναι μια απαιτητική και «ακριβή» διαδικασία. Οι υποστηρικτές της θεωρούν, ωστόσο, ότι είναι ανθρώπινο δικαίωμα κάθε μαθητή να εκπαιδεύεται στο σχολείο της γειτονιάς του, με τους συνομηλίκους του και τους φίλους του.

Δραστηριότητα 2

Επιλέξτε ένα μαθητή ή μαθήτρια με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες από το σχολείο στο οποίο υπηρετείτε και αφού μελετήσετε τις διαφορετικές καταστάσεις παροχής υπηρεσιών ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης που αναφέρονται στο κείμενο, προσπαθήστε να προσδιορίσετε σε ποια κατάσταση, κατά τη γνώμη σας, θα μπορούσε να αντιστοιχηθεί η περίπτωσή του.

Δικαιολογήστε με συντομία τις απόψεις σας (περιοριστείτε μέχρι τις 100 λέξεις).

Δραστηριότητα 3

Στην περίπτωση του μαθητή ή της μαθήτριας με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που αναφερθήκατε στη δραστηριότητα 2, προσπαθήστε να προσδιορίσετε υποθετικές εναλλακτικές υ-

ποστηρικτικές ενέργειες της σχολικής κοινότητας και της Πολιτείας που, κατά τη γνώμη σας, θα μας επέτρεπαν να θεωρούμε ότι διασφαλίζουν τις συνθήκες υλοποίησης μιας πραγματικά ισότιμης συνεκπαίδευσης.

Δικαιολογήστε με συντομία τις απόψεις σας (περιοριστείτε μέχρι τις 100 λέξεις).

2. Το Σχολείο για Όλους με Όλους

Από τη δεκαετία του '70 άρχισε στο εξωτερικό και συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80 μια κριτική για το μοντέλο της επανορθωτικής ή ενισχυτικής εκπαίδευσης (remedial education). Η κριτική αυτή οδήγησε την εκπαιδευτική κοινότητα σε προτάσεις αναμόρφωσης των θεσμών. Οι προτάσεις αναμόρφωσης προσδιορίστηκαν από την έκθεση της επιτροπής Warnock (1978) και πήραν την πρώτη τους νομική υπόσταση το 1981 στη Μεγάλη Βρετανία και στις Η.Π.Α. με το Νόμο PL 94-142 που ενεργοποιήθηκε το 1980. Στη χώρα μας άρχισε σχετικά καθυστερημένα και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα μια λεκτικά τουλάχιστον εκφρασμένη κριτική προς το μοντέλο της επανορθωτικής ή ενισχυτικής εκπαίδευσης. Από τη διαπιστωμένη πραγματικότητα, ωστόσο, θεωρούμε ότι η κριτική αυτή μπορεί να βοήθησε σημαντικά στην αλλαγή των στάσεων, ελάχιστα όμως βοήθησε ώστε να πάψει να ισχύει η προσέγγιση αυτή στο υπαρκτό σχολείο. Η κριτική στηριζόταν σε βασικά επιχειρήματα που είχαν σχέση με θέματα σημαντικά όπως:

- Την υιοθέτηση του «ιατρικού μοντέλου» σε μια διαδικασία προσδιορισμένη με κριτήρια εκπαιδευτικά.
- Την αποδοχή του προγραμματικά επιβαλλόμενου αυστηρά περιοριστικού περιβάλλοντος, με τις διαχωριστικές ετικέτες της κατηγοριοποίησης των προσώπων και την τοποθέτησή τους στα πλαίσια όπου «ανήκουν»!
- Την επικέντρωση της διαδικασίας αναγνώρισης, αξιολόγησης και διαδικασιών αποκατάστασης στην έννοια της μειονεξίας και όχι στις δυνατότητες των προσώπων.

Από τη δεκαετία του '80 και ως απάντηση στην κριτική αυτή, διατυπώνονται νέα ερωτήματα και προτείνονται νέες προσεγγίσεις, ώστε το εκπαιδευτικό σύστημα να είναι περισσότερο αποτελεσματικό και συνάμα μη διαχωριστικό απέναντι στα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες. Το προτεινόμενο μοντέλο διαφέρει από εκείνο της επανορθωτικής ή ενισχυτικής εκπαίδευσης σε τέσσερα σημεία:

(α) Ξεκινά από την υπόθεση ότι τα παιδιά με δυσκολίες στη μάθηση έχουν εμπειρίες ματαίωσης και διαχωρισμού σε όλη την έκταση του αναλυτικού προγράμματος.

(β) Αναγνωρίζει το δικαίωμα των παιδιών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες να έχουν πρόσβαση σε ένα ευρύτερο φάσμα του εθνικού αναλυτικού προγράμματος και όχι μόνο στα βασικά μαθήματα (γλώσσα και μαθηματικά).

(γ) Θεωρεί ότι το προσωπικό του γενικού σχολείου θα πρέπει να είναι υπεύθυνο για τους μαθητές με δυσκολίες στη μάθηση και ότι η κύρια εργασία θα πρέπει να γίνεται μέσα στην τάξη με υιοθέτηση τεχνικών επανορθωτικής και αντισταθμιστικής εκπαίδευσης και σκοπό τη γενικότερη βελτίωση του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου.

(δ) Προτείνει όπως οι ειδικοί παιδαγωγοί και το άλλο εξειδικευμένο προσωπικό αναλάβουν περισσότερο ευέλικτες εκπαιδευτικές υπηρεσίες, όπως εκείνων της συνεργατικής διδασκαλίας και της συμβουλευτικής προς το προσωπικό του γενικού σχολείου, ώστε να βελτιώσουν το επίπεδο των ικανοτήτων τους στην υποστήριξη όλων των παιδιών μέσα στην τάξη.

Στο νέο μοντέλο είναι φανερό ότι οι απαιτήσεις σε γνώσεις, δεξιότητες, αλλά και σε υποστηρικτικό μηχανισμό και υπηρεσίες αυξάνουν τόσο για το προσωπικό του σχολείου όσο και για όλους τους άλλους φορείς που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στο σχεδιασμό, την υλοποίηση, τη διαμορφωτική και την τελική αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Είναι φανερό ότι η υλοποίηση παρομοίων σχεδίων έχει ιδιαίτερες απαιτήσεις σε διαθέσιμο χρόνο και προσπάθεια και για το λόγο αυτό θεωρούμε ότι θα πρέπει να προταθούν νέοι εξελιγμένοι τρόποι διαχείρισης των ανθρωπίνων και των υλικών πόρων, οι οποίοι θα πρέπει να δοκιμαστούν πειραματικά, ώστε να αξιολογηθούν και να βελτιωθούν πριν εφαρμοστούν στο υπαρκτό σχολείο.

Ένα προτεινόμενο *σύστημα* διασύνδεσης των εμπλεκόμενων θεσμών και προσώπων παρουσιάζεται στο Παράρτημα I, στο τέλος αυτής της εργασίας. Κύρια χαρακτηριστικά του προτεινόμενου μοντέλου είναι:

- Η δυνατότητα αρχικής, διαμορφωτικής και τελικής αξιολόγησης με σκοπό τη διαρκή βελτίωση του συστήματος. Με την προτεινόμενη προσέγγιση, έχουμε τη δυνατότητα πρόσβασης σε ένα σύστημα που... ‘μαθαίνει’ από τα λάθη του και δεν εγκλωβίζεται στους βρόγχους της αέναης επανάληψής τους, εξαιτίας κυρίως της αδράνειας που χαρακτηρίζει τα παραδοσιακά συστήματα διαχείρισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- Προσιτούς σε κόστος και ευέλικτους τρόπους ενδοσχολικής επιμόρφωσης με τη χρήση των μεθόδων και τεχνικών της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης και την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι Νέες Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (τόσο

σε επίπεδο προσωπικού των σχολείων και μαθητών, αλλά και σε επίπεδο γονέων, παραγόντων της τοπικής κοινωνίας και μη κυβερνητικών οργανώσεων)¹.

- Εναλλακτικές προτάσεις εξατομικευμένης ή μικροομαδικής παρέμβασης, με σκοπό την αποτελεσματική διασύνδεση του εθνικού αναλυτικού προγράμματος με τις ατομικές και ενδοατομικές διαφορές (σε επίπεδο γνωσιακό, σωματικό και συναισθηματικό) των τελικών χρηστών της προσέγγισης.
- Δυνατότητα να παραμένουν όλο και περισσότεροι μαθητές με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο, με όλο και περισσότερες και ποιοτικά βελτιούμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες.

Η διαδικασία που μπορεί να εγγυάται την ισότιμη συνεκπαίδευση των μαθητών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι μια διαδικασία απαιτητική, χρονοβόρα και σε ορισμένες περιπτώσεις ‘ψυχοφθόρα’ για τους εμπλεκόμενους σ’ αυτήν. Απαιτεί από τους συμμετόχους της, παράγοντες και φορείς, αλλαγή φιλοσοφίας και νοοτροπίας και απαιτεί την κατανόηση μιας πραγματικότητας, η οποία εμφανίζεται ιδιαίτερα σύνθετη. Θεωρούμε όμως ότι κάθε προσπάθεια αναβάθμισης του συστήματος θα πρέπει, για λόγους κυρίως οικονομίας δυνάμεων, να στηρίζεται σε ορισμένες προσυμφωνημένες παραδοχές και ορισμένα ερωτήματα εργασίας. Η ερευνητική διαδικασία έχει ήδη στο ενεργητικό της μια εικοσαετία μελετών και μια πληθώρα εργασιών και προτάσεων. Θεωρούμε, ωστόσο, ότι και ο κάθε εκπαιδευτικός ως πρόσωπο θα πρέπει να συμμετέχει στη διαδικασία του καθορισμού θέσεων και απόψεων για συζήτηση και έρευνα.

Εκφράζουμε την ευχή όπως οι πολιτικοί και οι υπηρεσιακοί παράγοντες που καθορίζουν τις τύχες της παιδείας, στην προαναγγελλόμενη νέα περίοδο για τα τεκταινόμενα της χώρας μας, θα σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και θα αναθέσουν σε υπερκομματική επιτροπή επιστημόνων και επαγγελματιών (ειδικής και γενικής αγωγής) την κριτική ερμηνεία και περαιτέρω εξειδίκευση και εκσυγχρονισμό των διατάξεων του νόμου 2817/2000 για την εκπαίδευση των ατόμων με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες που ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων (καθώς και της πρόσφατης αναθεώρησης και επαύξησής του), ώστε να εναρμονιστούν με τις προδιαγραφές που θέτει η Διακήρυξη της Σαλαμάνκα (UNESCO, 1994). Για να διασφαλιστεί η ειλικρίνεια των προθέσεων θα πρέπει με την έναρξη της λειτουργίας της επιτροπής να έχουν διασφαλιστεί οι αναγκαίοι οικονομικοί πόροι και οι πραγματικά ανεξάρτητοι μηχανισμοί προστασίας από την κατασπατάλησή τους. Απαραίτητη, επίσης, θεωρούμε την προσπάθεια διασφάλισης συνθηκών λειτουργίας της εκπαιδευτικής κοινότητας, με τρόπους που να επιτρέπουν την

¹ Δες και: (α) Χαρούπιας, Α. & Βρέτταρος, Ι. (1995). Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της δημόσιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης στις Νέες Τεχνολογίες. Πρακτικά Β’ Πανελλήνιου Συνεδρίου με θέμα: *Διδακτική των Μαθηματικών και Πληροφορική στην Εκπαίδευση, Σύγχρονη Εποχή Κύπρου*, Λευκωσία και (β) Burgess, Robert et al (1993). *Implementing in-service education and training*. Bristol, U.K.: The Falmer Press, σελ. 172-173.

ακώλυτη ενεργοποίηση των συμμετόχων της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της κοινωνίας προς την κατεύθυνση της πραγματοποίησης του οράματος του ‘Σχολείου για Όλους με Όλους’.

Με την ολοκλήρωση της ενότητας αυτής, παρακαλούμε επιστρέψτε στα “Προσδοκώμενα αποτελέσματα” και ελέγξτε αν και κατά πόσο είστε σε θέση: να περιγράψετε και να αναλύετε τις διαφορετικές καταστάσεις ή στάδια που είναι δυνατό να ισχύουν στο Ελληνικό, αλλά και σε κάθε εκπαιδευτικό σύστημα, σε σχέση με την αγωγή και εκπαίδευση των προσώπων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες· να παίρνετε κριτική θέση απέναντι στην επικρατούσα στάση της Πολιτείας, αναφορικά με την ανάληψη των ευθυνών που εγγυώνται την παροχή ισότιμης συνεκπαίδευσης στα πρόσωπα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, και να προσδιορίζετε τις ενέργειες εκείνες που θα βοηθούσαν σε μια αποτελεσματική (ποιοτική) ισότιμη συνεκπαίδευση του προσώπου με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 1

Για να είναι ένα εκπαιδευτικό σύστημα περισσότερο αποτελεσματικό και συνάμα μη διαχωριστικό απέναντι στα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες θα πρέπει να ισχύουν οι πιο κάτω συμβάσεις: (Επιλέξτε με το σημείο ✓ τις σωστές απαντήσεις)

- (α) Να ενισχυθεί το σύστημα της ιατροδιαγνωστικής εξέτασης, ώστε να γίνει δυνατή η άμεση παραπομπή των παιδιών, που ο εκπαιδευτικός της τάξης θεωρεί ότι έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, για διάγνωση. Το σχολείο θα πρέπει να κάνει οικονομία δυνάμεων για να βελτιώσει την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης στα παιδιά που μπορούν να ωφεληθούν από τις ήδη παρεχόμενες εκπαιδευτικές υπηρεσίες.
- (β) Οι ειδικοί παιδαγωγοί και το άλλο εξειδικευμένο προσωπικό να προάγουν ευέλικτες εκπαιδευτικές υπηρεσίες, όπως: συνεργατική διδασκαλία, συμβουλευτική προς το προσωπικό του γενικού σχολείου και να υποστηρίζουν όλα τα παιδιά που έχουν εκπαιδευτικές ανάγκες και μέσα στην τάξη.
- (γ) Η ισότιμη συνεκπαίδευση να είναι μια διαδικασία χωρίς αυξημένες απαιτήσεις σε γνώσεις, δεξιότητες, αλλά και σε υποστηρικτικό μηχανισμό και υπηρεσίες για το προσωπικό του σχολείου και για τους άλλους φορείς που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Για την υλοποίηση των αρχών της ισότιμης συνεκπαίδευσης αρκεί η δέσμευση του εκπαιδευτικού στην υποστήριξη της κοινωνικής ενσωμάτωσης του προσώπου με ειδικές ανάγκες στο συνηθισμένο σχολείο.
- (δ) Η κύρια εργασία επανορθωτικής και αντισταθμιστικής εκπαίδευσης και η γενικότερη προσπάθεια βελτίωσης του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου να γίνεται μέσα στην τάξη.

- (ε) Τα παιδιά με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες, όπως και όλα τα παιδιά, να έχουν δικαίωμα να έχουν πρόσβαση σε ένα ευρύτερο φάσμα του εθνικού αναλυτικού προγράμματος και όχι μόνο στα βασικά μαθήματα (γλώσσα και μαθηματικά).
- (ζ) Οι αρμοδιότητες που αφορούν τα πρόσωπα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (γνωματεύσεις για την ίδρυση ή κατάργηση των σχολικών μονάδων ειδικής αγωγής, μεταθέσεις προσωπικού ειδικής αγωγής, υπηρεσίες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στους μαθητές των γενικών σχολείων, Ατομικά Προγράμματα Εκπαίδευσης, έρευνα για τις υπηρεσίες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, ανίχνευση των προσώπων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, συμβουλευτική των γονέων παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες) να μεταβιβαστούν στα Κ.Δ.Α.Υ.
- (η) Το προσωπικό του γενικού σχολείου να είναι υπεύθυνο και για τους μαθητές με δυσκολίες στη μάθηση.
- (θ) Οι γονείς θα πρέπει να ενημερώνονται για τις αποφάσεις που παίρνει η σχολική κοινότητα για την αγωγή και την εκπαίδευση των παιδιών τους και να μπορούν να επισκέπτονται το σχολείο μια φορά το μήνα σε προκαθορισμένη ημέρα και ώρα.
- (ι) Η ισότιμη συνεκπαίδευση, που απαιτεί χρόνο και προσπάθεια, να ενισχύεται με νέους εξελιγμένους τρόπους διαχείρισης των ανθρωπίνων και των υλικών πόρων. Η μεταφορά της εμπειρίας των εκπαιδευτικών συστημάτων του εξωτερικού, αν και είναι χρήσιμη, δεν αρκεί και για το λόγο αυτό οι νέοι τρόποι διαχείρισης που θα προταθούν θα πρέπει να δοκιμαστούν πειραματικά ώστε να αξιολογηθούν και να βελτιωθούν πριν εφαρμοστούν στο υπαρκτό σχολείο.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 2

Αφού μελετήσετε το κείμενο και το Παράρτημα Ι επιλέξτε καταστάσεις που θα πρέπει να ισχύουν για να γίνει πραγματικότητα το Σχολείο για Όλους με Όλους: (Επιλέξτε με το σημείο ✓ τις σωστές απαντήσεις)

- (α) Εξασφάλιση της δυνατότητας αρχικής, διαμορφωτικής και τελικής αξιολόγησης με σκοπό τη διαμόρφωση ενός συστήματος που... ‘μαθαίνει’ από τα λάθη του και δεν εγκλωβίζεται στους βρόγχους της αέναης επανάληψής τους.
- (β) Διάγνωση των αναπηριών του προσώπου από ειδικούς επιστήμονες (ψυχολόγους, παιδοψυχιάτρους, λογοπαθολόγους, φυσικοθεραπευτές, εργοθεραπευτές, κινησιοθεραπευτές κ.λπ.) και προσεκτική κατάταξή του στην ανάλογη κατηγορία.
- (γ) Ενδοσχολική επιμόρφωση με τη χρήση των μεθόδων και τεχνικών της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης και την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι Νέες Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών.

- (δ) Διασύνδεση του εθνικού αναλυτικού προγράμματος με τις ατομικές και ενδοατομικές διαφορές (σε επίπεδο γνωσιακό, σωματικό και συναισθηματικό) των τελικών χρηστών της προσέγγισης.
- (ε) Εξειδίκευση των ορισμών των διαφόρων κατηγοριών ειδικών αναγκών, ώστε να είναι εφικτή η άμεση τοποθέτηση των προσώπων στα ανάλογα πλαίσια ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης όπου ανήκουν.
- (στ) Βελτίωση των διαδικασιών αναγνώρισης, αξιολόγησης και των διαδικασιών αποκατάστασης, ώστε να ανταποκρίνονται στις ειδικές ανάγκες των προσώπων και να αναβαθμίζουν τις υπηρεσίες του κράτους προς τον πολίτη.
- (ζ) Όλο και περισσότεροι μαθητές με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο με όλο και περισσότερες και ποιοτικά βελτιούμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες.

Βιβλιογραφία

- Armstrong, D., Belmont, B. & Verillon, A. (2000). Inclusive Education. In: Armstrong, D., Armstrong, F. & Barton, Len (ed). *Inclusive Education*. David Fulton, London.
- Burgess, Robert et al (1993). *Implementing in-service education and training*. Bristol, U.K.: The Falmer Press.
- Clark, C., Dyson, A., Millward, A. Skidmore, D.(1997). *New directions in special needs- Innovations in mainstream schools*. London: Cassel.
- European Commission (1996). *European guide of good practice – Towards equal opportunities for disabled people*. Bruxelles, Belgium: Helios II.
- Robards, Martin F. (1994). *Running a team for disabled children and their families*. Mac Keith Press, distributed by Cambridge Univ. Press.
- Χαρούπιας, Α. & Βρέτταρος, Ι. (1995). Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της δημόσιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης στις Νέες Τεχνολογίες. Πρακτικά Β' Πανελλήνιου Συνεδρίου με θέμα: 'Διδακτική των Μαθηματικών και Πληροφορική στην Εκπαίδευση', Λευκωσία: Σύγχρονη Εποχή Κύπρου.
- Χαρούπιας Α.Π. (1997). *Ειδική Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη- Τόμος Ι: Οι Νέες Τεχνολογίες Πληροφορικής στο Σχολείο για Όλους*. Αθήνα.: Ατραπός,
- UNESCO (1994). *Διακήρυξη της Σαλαμάνκα και πλαίσιο δράσης για την Ειδική Αγωγή. Παγκόσμια διάσκεψη για την Ειδική Αγωγή*. Έκδοση της Ελληνικής Επιτροπής για την UNESCO, Αθήνα.
- United Nations (2001). *The Aims of Education: 17/4/2001.CRC/GC/2001/1,CRC General comment 1. (General Comments)*. Convention on the Rights of the Child. Office of the

United Nations High Commissioner for Human Rights, Geneva, Switzerland.

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/>

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Department of Education and Science (DES) (1978). *Special Educational Needs (The Warnock Report)*. London: HMSO.
2. UNESCO (1994). *Διακήρυξη της Σαλαμάνκα και πλαίσιο δράσης για την Ειδική Αγωγή. Παγκόσμια διάσκεψη για την Ειδική Αγωγή*. Έκδοση της Ελληνικής Επιτροπής για την UNESCO, Αθήνα.
3. United Nations (2001). *The Aims of Education: 17/4/2001.CRC/GC/2001/1,CRC General comment 1. (General Comments)*. Convention on the Rights of the Child. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Geneva, Switzerland.
<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/>

ΧΡΗΣΙΜΑ SITES

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/>

<http://www.tandf.co.uk/journals>

<http://www.cal.org/pubs/research>

<http://www.ssta.sk.ca/research/students>

<http://www.execpc.com>

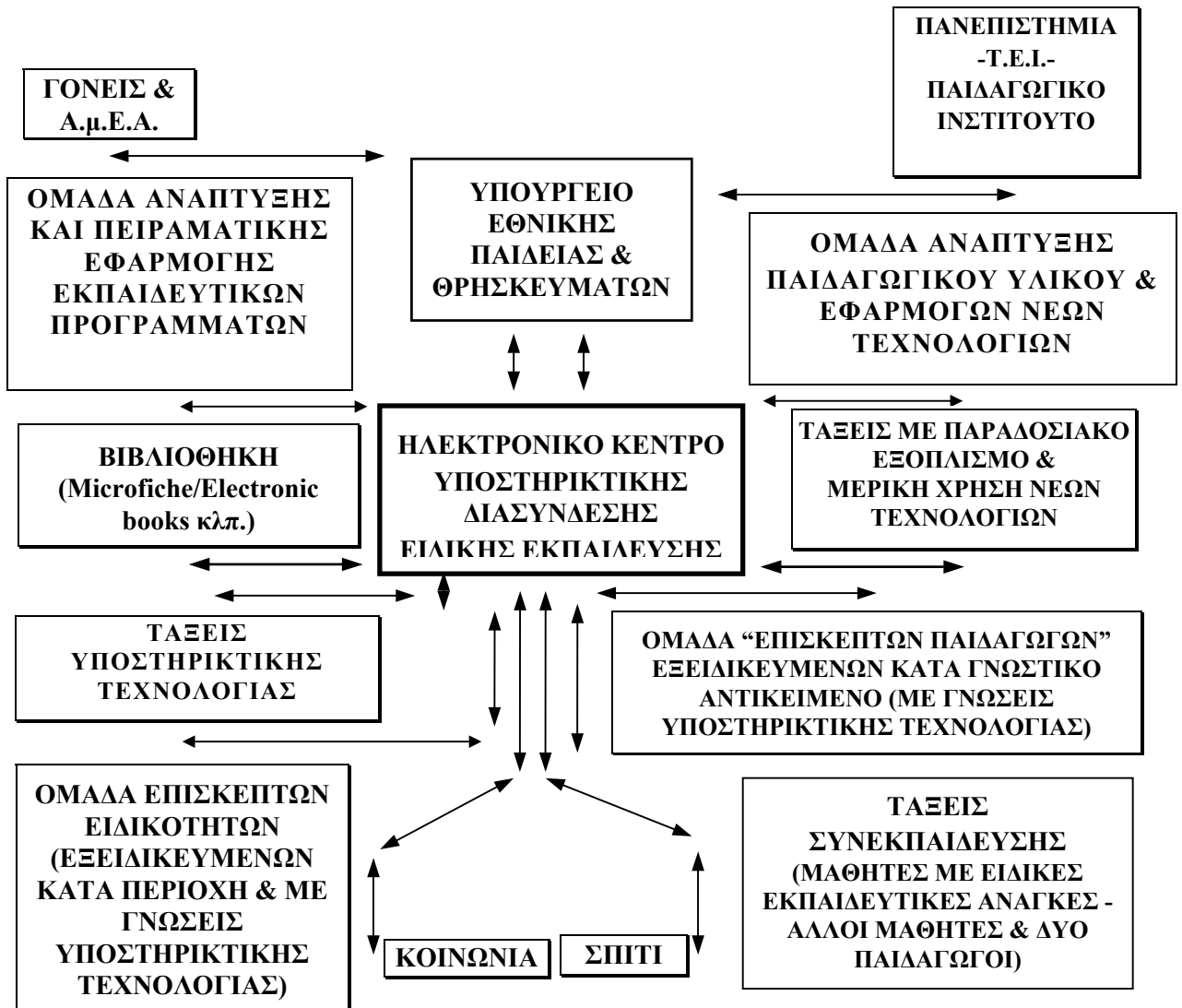
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ**ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 1**

Σωστές απαντήσεις είναι οι : (β), (γ), (δ), (ε), (η), (ι).

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 2

Σωστές απαντήσεις είναι οι : (α), (γ), (δ), (ζ).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι²
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

² Στο: Χαρούπιας Α.Π. (1997). *Ειδική Αγωγή- Θεωρία και πράξη: Τόμος Ι: Νέες Τεχνολογίες Πληροφορικής στο Σχολείο για Όλους*. εκδ. ΑΤΡΑΠΟΣ, Αθήνα, Παράρτημα Ι, σελ. 237.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Επισκόπηση των Προτύπων Κανόνων του Ο.Η.Ε. σχετικά με την ισότητα των ευκαιριών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες³

Στο έγγραφο με τους Πρότυπους Κανόνες του Ο.Η.Ε. περιέχονται οι εξής 22 κανόνες:

1. Ευαισθητοποίηση: Τα κράτη οφείλουν να λάβουν μέτρα για την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας όσον αφορά τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.), τα δικαιώματά τους, το δυναμικό και τη συνεισφορά τους.

2. Ιατρική φροντίδα: Τα κράτη οφείλουν να εξασφαλίζουν αποτελεσματική ιατρική φροντίδα για τα Α.Μ.Ε.Α.

3. Αποκατάσταση: Τα κράτη οφείλουν να εξασφαλίζουν υπηρεσίες αποκατάστασης για τα Α.Μ.Ε.Α., ώστε να τα βοηθήσουν να φτάσουν και να παραμείνουν σε άριστο επίπεδο αυτονομίας και λειτουργικότητας.

4. Υπηρεσίες στήριξης: Τα κράτη οφείλουν να εγγυώνται την ανάπτυξη και προσφορά υπηρεσιών στήριξης συμπεριλαμβανόμενων και τεχνικών βοηθημάτων για τα Α.Μ.Ε.Α., ώστε να αυξηθεί ο βαθμός αυτονομίας τους στην καθημερινή ζωή και η δυνατότητα άσκησης των δικαιωμάτων τους.

5. Πρόσβαση: Τα κράτη οφείλουν να αναγνωρίσουν την καθολική σημασία της πρόσβασης στη διαδικασία εξίσωσης των ευκαιριών σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Για τα άτομα με οποιοσδήποτε ειδικές ανάγκες, τα κράτη οφείλουν: α) να εισαγάγουν προγράμματα δράσης που θα καταστήσουν προσιτό το φυσικό περιβάλλον και β) να λάβουν μέτρα για την πρόσβαση στην πληροφόρηση και την επικοινωνία.

6. Εκπαίδευση: Τα κράτη οφείλουν να αναγνωρίσουν την καθολική σημασία της πρόσβασης στη διαδικασία εξίσωσης των ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση για παιδιά, νέους και ενήλικες με ειδικές ανάγκες και σε προσαρμοσμένους χώρους. Τα κράτη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος.

7. Απασχόληση: Τα κράτη οφείλουν να αναγνωρίσουν την αρχή ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες πρέπει να ενδυναμωθούν για να ασκούν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους, ιδίως στον τομέα της απασχόλησης. Πρέπει να χαιρούν ίσων ευκαιριών παραγωγικής και κερδοφόρου απασχόλησης στην αγορά εργασίας, τόσο στην ύπαιθρο όσο και στις πόλεις.

8. Σταθερές αποδοχές και κοινωνική ασφάλιση: Τα κράτη είναι υπεύθυνα για την παροχή κοινωνικής ασφάλισης και σταθερών αποδοχών στα άτομα με ειδικές ανάγκες.

9. Οικογενειακή ζωή και προσωπική ολοκλήρωση: Τα κράτη οφείλουν να προωθούν την πλήρη συμμετοχή των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην οικογενειακή ζωή, να προάγουν το δικαίωμα για προσωπική ολοκλήρωση και να εξασφαλίζουν ότι οι νόμοι δεν εισάγουν διακρίσεις εις βάρος των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε ό,τι αφορά τις σεξουαλικές τους σχέσεις, το γάμο και την τεκνοποιία.

³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1996). 'Ευρωπαϊκός Οδηγός Ορθής Πρακτικής- Παροχή Ίσων Ευκαιριών στα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες', Σειρά: Κοινωνική Ευρώπη, Helios II, Παράρτημα Γ σελ. 131-133.

10. Πολιτιστική καλλιέργεια: Τα κράτη εξασφαλίζουν την ένταξη και τη δυνατότητα ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε πολιτιστικές δραστηριότητες.

11. Ψυχαγωγία και αθλητισμός: Τα κράτη λαμβάνουν μέτρα που θα επιτρέψουν στα άτομα με ειδικές ανάγκες να έχουν ίσες ευκαιρίες ψυχαγωγίας και άθλησης.

12. Θρησκεία: Τα κράτη ενισχύουν τα μέτρα για ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με ειδικές ανάγκες στη θρησκευτική ζωή της περιοχής τους.

13. Πληροφόρηση και έρευνα: Τα κράτη αναλαμβάνουν την τελική ευθύνη για τη συλλογή και διάδοση των πληροφοριών σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες και προωθούν την πλήρη έρευνα όλων των θεμάτων, συμπεριλαμβανομένων των φραγμών, που επηρεάζουν τη ζωή των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

14. Χάραξη πολιτικής και προγραμματισμός: Τα κράτη εξασφαλίζουν ότι τα θέματα ειδικών αναγκών λαμβάνονται υπόψη σε κάθε σχετική δράση χάραξης πολιτικής και εθνικού προγραμματισμού.

15. Νομοθεσία: Τα κράτη ευθύνονται για τη δημιουργία νομικής βάσης μέτρων με την επίτευξη των στόχων της πλήρους συμμετοχής των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

16. Οικονομικές πολιτικές: Τα κράτη φέρουν την οικονομική ευθύνη για τα εθνικά προγράμματα και μέτρα που δημιουργούν ισότητα ευκαιριών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

17. Συντονισμός εργασίας: Τα κράτη είναι υπεύθυνα για τη σύσταση και την ενίσχυση εθνικών συντονιστικών επιτροπών ή ανάλογων φορέων που λειτουργούν ως εθνικό σημείο σύγκλισης για θέματα ειδικών αναγκών.

18. Οργανώσεις ατόμων με ειδικές ανάγκες: Τα κράτη οφείλουν να αναγνωρίσουν το δικαίωμα των οργανώσεων ατόμων με ειδικές ανάγκες να εκπροσωπούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Τα κράτη οφείλουν επίσης να αναγνωρίζουν το συμβουλευτικό ρόλο των οργανώσεων ατόμων με ειδικές ανάγκες σε θέματα χάραξης πολιτικής ειδικών αναγκών.

19. Κατάρτιση προσωπικού: Τα κράτη είναι υπεύθυνα για την εξασφάλιση κατάλληλης κατάρτισης του προσωπικού κάθε βαθμίδας που συμμετέχει στον προγραμματισμό και την παροχή προγραμμάτων και υπηρεσιών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

20. Εθνική εποπτεία και αξιολόγηση προγραμμάτων ειδικών αναγκών και της εφαρμογής των Προτύπων Κανόνων: Τα κράτη είναι υπεύθυνα για τη συνεχή εποπτεία και αξιολόγηση της εφαρμογής των εθνικών προγραμμάτων και υπηρεσιών που αφορούν στην ισότητα των ευκαιριών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

21. Τεχνική και οικονομική συνεργασία: Τόσο τα εκβιομηχανισμένα και αναπτυσσόμενα κράτη όσο και τα αναπτυσσόμενα κράτη οφείλουν να συνεργάζονται μεταξύ τους για τη λήψη και την εφαρμογή των μέτρων που θα βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στις αναπτυσσόμενες χώρες.

22. Διεθνής συνεργασία: ενεργός μέρος στη διεθνή συνεργασία σχετικά με πολιτικές εξίσωσης ευκαιριών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.